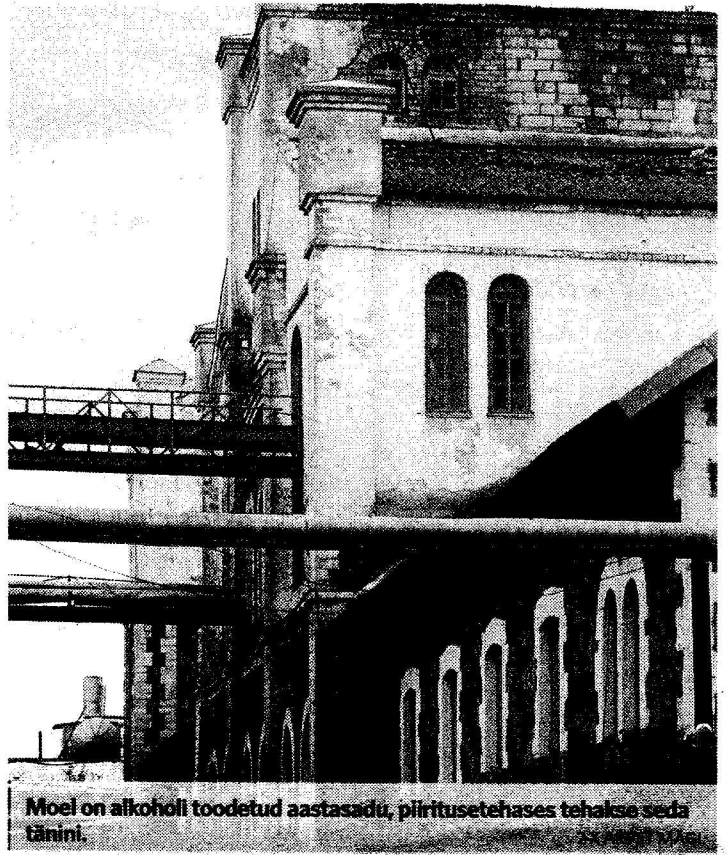

Kuidas lehmadki MOE piiritusetehasest osa said

Moe küla on mitmes mõttes eriline – seal on juhtunud meie kandi suurim lennuõnnetus, kohanimega eksitavad Moel asuv Saksi raamatukogu ja kunagi seal asunud Saksi vallavalitsus, pealegi oli Moe varem üldse Järvamaal. Üle ega ümber ei saa ka alkoholi tootmise ajaloost, sest juba 325 aastat on piiritusetehas selle kandi elanikele leiva lauale toonud. Seepärast tulebki kuu lõpus külas suurpidustus, kus osaleb ühtlasi 95. aastapäeva tähistav raamatukogu.

TEELE ÖPRUS
teele.yprus@ajaleht.ee

Eakate päeva eel kogunes Saksi raamatukokku üle kümne herra ja proua, kes kõik pika- või eluaegsed Moe kandi elanikud ning igapäev omad mälestused teistega jagada. Tulnute seas oli neidki, kes lapsest saadik ühes kandis elanud ja üksteist tundnud ning nooruses leivad ühte kappi pannud, nautides õndsat abielu tänaseni.

Ei puudunud ka kohalikud muusikatähed, seeniormuusikutena tuntud Heino Riibak ja Vello Raagmets, kes jutupausid kena muusikaga täitsid.

Nii eakate klubi Meelespea liikmed aegajalt kohtuvadki, et vestelda, meenutada ning oma argirõõme ja -muresid jagada. Pealegi on neil palju ühist – on ju Moel juba aastasadu alkoholi toodetud ja piirituse-
mas tööandjaks olnud. Täna sees tehases on piiritust toodetud küll 1886. aastast, kuid ajalooliste andmete järgi oli 325 aastat tagasi Muddise (täna Moe) mõisa juures töös olnud viinaköök, kust puskar tuli.

Igatahes on iga kohaletulnu mingil viisil olnud viinavabrikuga kokku puutunud. Ja et seekordseks jututeemaks on aastapäevade vaadega seotult Moe kandi ajalugu, lõpeb jutt ikka ja jälle piiritusetehase ümber.

Aga sekka räägitakse muudki. Nii soovitas Saksi raamatukoguhoidja Sirje Võsa eakatel lugeda Moe külas varase lapsepõlve veetnud Ilmar Talve teoseid, näiteks “Kevad Eestis”, sest seal leidub olukirjeldusi Tapa ümbruse ja ka Moe küla kohta. Raamatust “Järvamaa aastal 1939 ja nüüd...” võib leida, et 1939. aastal oli Moe külas 64 majapidamist, Moe asunduses lisaks veel 25.

Sirje Võsa meenutas, et kui ta viis aastat tagasi raamatukokku tööle läks, oli Moel 5 elanikku. Selleaastase seisuga elab külas aga 211 inimest. “Seega kolmandik meist on kadunud, kes manalateele, kes Soome, kes kooli, igale poole,” tõdes Sirje. Samas talumaju piirkonnas müügiks ei ole, tühjaks on jäänud peamiselt sovhoosiajal ehitatud korterid.

Nagu eespool juba mainitud, kandis küla kunagi Muddise nime. Arne-Verner Kroonmäe aga arvas, et Moeks sai küla mõisnike tõttu, kes keelt ei osanud ja nime lihtsalt väanasid. Mees ise on elupõline kohalik ja kinnitas, et omal ajal oli Moe tõeline tõmbekeskus, kus ümberkaudsed noored koos käisid. Peale tantsimise ja muul moel vaba aja veetmise mängiti ka lauatennist ning neid tulid isegi Järvamaa meistriks. “Mina neid siin poole õõni treenisin,” viskas Arne nalja.

Kuigi Arne Tartus haridustöötajaks õppis, töötas temagi oma elus mõne aasta piiritusetehases. Need aastad kinkisid hulga vahvaid seiku, muu hulgas jäi sellesse perioodi ka tema elu kõvem viinavõtmine. Nimelt käisid tehases aeg-ajalt kontrollid Tallinnast ning seetõttu tuli piirituselugejat puhastada. “Vanemad mehed ütlesid mulle juba enne, et viigu ma ämbrid sinna lähedale. Toimetasin siis kaks ämbrit ligi, mis puhastamise käigus täis pandi, ning pidin need omakorda ära viima,” jutustas mees. “Aga mul olid kambris ka tühjad ämbrid ees, kuhu valada. Viisin jälle tühja ämbri tagasi ja kõik oli korras. Kui kõrgemad ülemused ära läksid, jagasime kõrvalepandu kamba peale ära.”

Sellega lugu ei lõppenud. Tavaliselt oli tehases akna peal kann, millest vett joodi, kuid tookord sai Arne peale kaht suurt söömu aru, et kannu on piiritus pandud. “Käis kerest läbi, aga suu oli täis ja maha ei raatsinud sülitada, neelasin kolmandagi lonksu alla,” jätkas Arne juttu ning kirjeldas, kuidas ta seejärel talvisel ajal üle põllu koju minnes muudkui ühele ja teisele küljele lumme vajas. “See oli üks minu kõvem viinavõtmine,” hindas nüüd 80ndaid käiv Arne.

Ega inimesed polnud ainsad, kel piiritus meeled segi löi. 1960–1970ndatel viidi piiritusetehase praak veistele. Vahel juhtus te-

hases mingi aps, nii et kangemat kraami praaga sissegi läks ning lehmad selle söömise järel valju häälega “laulsid”. Jüri Kangurile meenus, et ühes farmis lasti loomad ära tappa, sest arst arvanud neil mingi tõsise haiguse olevat. “Tegelikult olid lehmad purjus,” ütles Jüri ja kinnitas, et loomad käitusid siis nagu inimesed, mõni nuttis, teine naeris, mõni läks marru. “Piiritus mõjub kõigile ühtemoodi,” lõppis Heino Riibak.

Kunagine Saksi vallavanem Arvi Palm-salu käib samuti eakate klubis ning ta meenutas oma kunagist töökabinetti, milles tol koosviibimise päevalgi istuti, ainsa vahega, et majas ei ole enam vallakeskust. Oma vallavanemaks olemise ajast, mis kestis 12 aastat ja sai alguse 1993. aastal, mäletas ta loomulikult piiritusetehast, kus sel ajal töötas ligi 140 inimest ning mis andis Palm-salu kinnituse ühes päevas miljon krooni kasumit.

Nüüd enam polegi päris kõik kursis, millega kunagi suures hiilguses sáranud tehases tegeldakse, kuid teadjamaad valgustasid teisi ning üheskoos loodetakse, et tehas saavutab endise võimsuse. Seal toodetavat süütevedelikku igatahes kiideti.

Et Moe külal on ees suured pidustused, paneb Saksi raamatukogu oma 95. sünnipäeva puhul välja nii illustraator Evi Tihe-metsa näituse kui ka kirjanikule ja etnoloogile Ilmar Talvele pühendatud näituse, kellel on järgmise aasta jaanuaris sarnaselt raamatukoguga 95. sünniaastapäev.

Alkoholi tootmise 325. aastapäeva üritust korraldavad 31. oktoobril aga Saksi raamatukogu ja MTÜ Moe Külaselts. Piiritusetehas lubab kohalikel selle tarbeks tehase talveaeda kasutada ning tutvustab ka oma tulevikuplaane ja muuseumi. Sirje Võsa sõnul on aga ruumid nii väikesed, et üritus tuleb läbi viia kutsutega, mille saavad ümberkaudsed aktiivsed elanikud.

211
inimest
elab
Moe külas.

Eakate klubi liikmed meenutasid koosviibimisel lugusid, mis Moe kandiga meenusid, tähtsal kohal oli piiritusetehas, mis pea iga jutuga haakus.